

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Ilona VALANTINAITĖ
Lina BAGDŽIŪNAITĖ-LITVINAITIENĖ
Vida NAVICKIENĖ
Elida ŽALNIERIŪNIENĖ
Gintė GUDZEVIČIŪTĖ
Gražina DROESSIGER

Laikas: studijos, metodai ir labirintai

Mokomoji knyga

Vilnius, 2022

Leidinių rekomendavo Kūrybinių industrijų fakulteto Filosofijos ir kultūros studijų katedra

Recenzavo: doc. dr. Rūta Simanavičienė, VILNIUS TECH Fundamentinių mokslų fakultetas, Matematinės statistikos katedra
doc. dr. Agnė Juškevičienė, Vilniaus universiteto Ugdymo mokslų institutas

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Vilniaus Gedimino technikos universiteto mokomosios metodinės literatūros knyga (2022-010-S)

ISBN 978-609-476-292-5
eISBN 978-609-476-293-2
doi: 10.20334/2022-010-S

Šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo ir mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose, be leidėjo sutikimo draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose. Dėl leidimo kreiptis el. paštu eleidyba@vilniustech.lt

© Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2022

TURINYS

ŽADINTUVAS IR KAVA	5
1. LABAS. BŪKIME PAŽĪSTAMI	12
1.1. Metodas: SUSIPAŽINIMAI	12
1.2. Metodas: LEDLAUŽIAI	22
2. MANKŠTINAME SMEGENIS	29
2.1. Metodas: MINČIŲ LIETUS	29
2.2. Metodas: VEIKSMAŽODŽIAI (SCAMPER)	34
2.3. Metodas: ATVIRKŠTINIS MINČIŲ LIETUS	39
2.4. Metodai kuriant SCHEMAS	43
2.4.1. Metodas: Venno diagrama	44
2.4.2. Metodas: MEDŽIO DIAGRAMA	46
2.4.3. Metodas: MINČIŲ IR SĄVOKŲ ŽEMĖLAPIAI	49
2.5. Metodas: MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ ANALIZĖ	55
3. BENDRADARBIAUDAMI ATRANDAME	62
3.1. Metodas. ATVEJO ANALIZĖS	62
3.2. Metodas: SCORE	70
3.3. Metodas: LOTOSO ŽIEDAS	74
3.4. Metodas: DURSTINYS	79
3.5. Metodas: KOMPOZICIJA	89
3.6. Metodas: PASAULIO KAVINĖ	101
3.7. Metodas: PASISKIRSTYMAS Į GRUPES DARBUI GRUPĖSE	110
4. RENKAMĖS EDUKACINĘ APLINKĄ	113
4.1. Metodas: EKSKURSIJA	113
4.2. Įrankis: VIRTUALIOJI BALTOJI LENTA JAMBOARD	118
4.3. Programa: CLASSROOMSCREEN	121
5. NA IR PRIPLUŠĖJAU	124
5.1. Metodas: REFLEKSIJOS	124
5.1.1. Refleksijos metodas: IŠSIREGISTRAVIMAS	133
5.1.2. Refleksijos metodas: PRISIMINIMAI	134
IKI. EINU IŠSIPLAUTI PUODELĮ.....	135
LITERATŪRA	136

ŽADINTUVAS IR KAVA

Ši mokomoji knyga yra apie aktyviusius studijų metodus. Ji skirta aukštosios (o gal ir ne tik?) mokyklos dėstytojams, įgyvendinantiems į studentą orientuotas studijas. Tačiau ši knyga truputį kitokia nei įprasti leidiniai dėstytojui apie studijų įgyvendinimo procesus. Jos atsiradimą lėmė keletas tikėtų ir netikėtų aplinkybių. Pirmiausia, Vilniaus Gedimino technikos universitetas sujungė keletą atskirų padalinių į Akademinės paramos centrą. Antra, pasaulį užklupo pandemija, kuri pakoregavo ne tik daugelį planų, bet ir bendravimo bei darbo formas. Susiklosčiusios aplinkybės leido kiekvienai šaliai, kiekvienai institucijai ir net kiekvienam darbingam asmeniui įsivertinti technologinį apsirūpinimą, technologinį raštingumą ir gebėjimą prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų. Nuo kartais net beprotiškai aktyvaus bendravimo, užimtumo per vieną dieną persikėlėme į uždarus namus ir virtualią erdvę. Akademinės paramos centras suvienijo jėgas ir parengė skirtingų seminarų universiteto akademinėi bendruomenei apie aktyvų ir aktyvinantį užsiėmimų organizavimą nuotoliniu būdu. Tai padėjo metodinei knygai dėstytojams mįslingu pavadinimu „Laikas: studijos, metodai ir labirintai“ patekti į Jūsų rankas. Kaip supratote, tai laiko subrandinta ir laiko padiktuota knyga.

Tas mistiškasis reiškiny – laikas. Net liaudies posakis byloja, jog viskam savas laikas. Laikas padiktuoja vis kitokį požiūrį ir į ugdymo procesą ar ugdymo(si) proceso dalyvius, tai dažnai traktuojama kaip naujovė. O XXI a. pirmosios pusės dėstytojai nori sekti naujoves. Bet kiekvienai naujovei savas laikas. Laikui bėgant tuos pačius reiškinius vertiname kitaip, įžvelgiame kitų prasmų. Pasirenkame, kam norime skirti laiko, o kam jo neskirti. Laikas gal net didžiausias šiandienis

deficitas, keliantis sąžinės priekaištus, kad skirtas ne tai veiklai ar ne tam žmogui. Šios metodinės knygos autoriai kviečia skaitytoją skirti laiko puodeliui kavos ir pažinčiai su kitokiu autorių požiūriu į studijų metodus.

Metodinėje knygoje pateikiami metodai keletu aspektų, atsakant į dažniausiai dėstytojams kylančius klausimus. Pirmiausia atliepiamas pirmojo lietuviško laikraščio „Aušra“ (1883 m.) padiktuotas istorijos išmanymo poreikis. Laikraščio pirmojo numerio pratarmė pradėta lotynišku posakiu (ir jo vertimu į lietuvių kalbą: „Žmonės nusidavimų nepažinstantieji vis yra vaikai“). Tenka pripažinti, kad tikrai ne visi metodai turi aiškias istorines ištakas, konkretų asmenį – sutvėrėją, tačiau logines ištakų tendencijas knygos autoriai bandė išvelgti ir jas pateikti. Bene kiekvienas dėstytojas prieš pradėdamas domėtis vienu ar kitu studijų ar vertinimo metodu kelia klausimą – kodėl turėčiau taikyti šį metodą? Galima greituoju būdu perversti visą metodinę knygą skaitant tik atsakymus į šį klausimą; stabtelėti ar sugrįžti atgal ir plačiau pasidomėti tik sudominusiais metodais. Pastebėtina, jog knygos autoriai pateikia asmenines interpretacijas, išvalgas. Šia knyga siekiama ne instrukuoti, ką ir kaip daryti, tačiau labiau sužadinti interpretacijai idėjas, kurių vedamas kiekvienas dėstytojas atras savo kelią, savo būdą, savo interpretaciją. Ieškantiems metodų taikymo instrukcijų pateikiami atsakymai į klausimą – kaip galėčiau taikyti šį metodą? O realus dėstomo dalyko pavyzdys pateikiamas klausimo – kaip metodą pritaikyti dėstomam dalykui – atsakyme ir refleksijoje. Jūsų rankose laikomos knygos autoriai asmenines patirtis pateikė šių klausimų atsakymuose: į ką reikėtų atkreipti dėmesį bei kokie metodo privalumai ir trūkumai? Neverta pamiršti, kad nei vienas metodas nėra savaiminis gėris ar blogis. Metodas yra tik priemonė tikslui pasiekti. Svarbiausia yra dėstytojo išsikeltas tikslas. Metodinės knygos kitoniškumas atsiskleidžia per kiekvieno aprašyto metodo taikymą kontaktinių ir nuotolinių užsiėmimų metu. Kaip adaptuoti tą patį metodą virtualiems susitikimams? Kokie virtualių mokymosi aplinkų įrankiai leidžia siekti užsibrėžtų tikslų? Kitoniškumo desertui galima priskirti

psichologės įžvalgas, kurios ne visada sutampa su edukologinėmis įžvalgomis. O kas sakė, kad geri desertai būna tik saldžiai cukruoti? Psichologės pastebėjimai skatina dėstytojų kritinį mąstymą ir nuolatinį budrumą tiek planuojant paskaitą, tiek paskaitos metu. Ilgametę patirtį turintys dėstytojai visada pataria pradedančiajam dėstytojui, kad būtina turėti paskaitos planą A, planą B, o gal net ir planą C. Kuo dėstytojas jautriau jaučia auditoriją, kuo daugiau išmano metodų, tuo yra lankstesnis paskaitos metu greitai pasukti vienu ar kitu labirinto keliu.

Metodinę knygą sudaro penki skyriai. Pirmasis skyrius „Labas. Būkime pažįstami“ siūlo keletą susipažinimo ir ledlaužių metodų, padėsiančių kurti mokymuisi palankią aplinką. Mokymasis – daug žmogaus resursų ir pastangų reikalaujantis procesas, todėl dėstytojo pareiga šį procesą paversti kiek įmanoma komfortišku. Be to, pažįstamų žmonių draugijoje bendravimas laisvesnis, nevengiama pajuokauti, o juokaujant informacija įsimenama greičiau ir paprasčiau.

Antrajame skyriuje „Mankštiname smegenis“ surikiuoti studijų metodai, tikintis, kad jie paskatins besimokančius asmenis ar studentus aktyviai mąstyti: generuoti idėjas, struktūrinti informaciją, analizuoti. Aukštojoje mokykloje labai svarbu panaudoti jau turimą besimokančio asmens patirtį, sukauptas žinias ir ieškoti jungčių su naujai įgyjama informacija. Naujas žinojimas turi būti seno supratimo papildymas, patobulinimas, leidžiantis pačiam besimokančiam asmeniui atverti duris į naujus horizontus, pasiekti aukštesnį pažinimo lygį.

Trečiajame skyriuje „Bendraudami atrandame“ pateikiami socialinių įgūdžių plėtotę skatinantys metodai. Juk dėstytojai neretai dalinasi patirtimi ir juokauja, kad jaunas dėstytojas, vesdamas paskaitą ta pačia tema ketvirtai grupei, patiria nušvitimą ir emocionaliai šūkteli „pagaliau supratau ir aš“. Pripažinkime, kad kiekviename juoke yra daug tiesos. Juokaudami galime pasakyti tiesų, kurias rimtoje atmosferoje būtų nepriimtina pasakyti ar tiesiog nepatogu. Darbas porose, komandose skatina aktyvų bendravimą, žinojimo, supratimo susivienodinimą,

išsiaiškinimą, kas ko nesupranta ar supranta kitaip. Darbas grupėse skatina ne tik mąstymą, bet ir emocinio intelekto ugdymą.

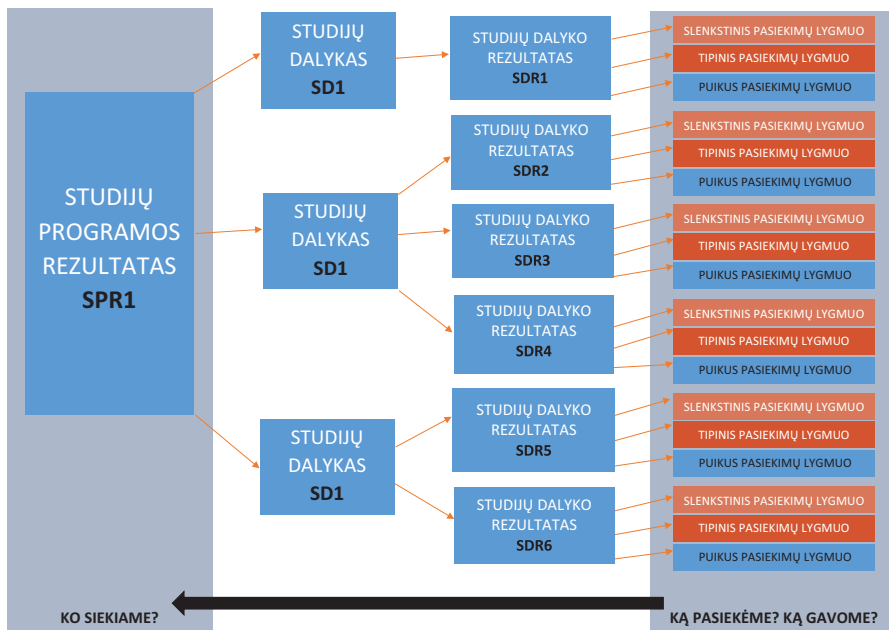
Ketvirtasis skyrius „Renkamės edukacinę aplinką“ skatina keisti edukacinę aplinką, nepriklausomai nuo susidariusios situacijos. Mokymosi aplinkos pakeitimas besimokančiam asmeniui tampa naujove, kuri labiau žadina smalsumą ir sudaro sąlygas ilgiau išlaikyti dėmesį. Edukacinės aplinkos pakeitimas nėra pramoga, tai mokymasis kiek kitaip, neįprastai. Vienokias patirtis ir gebėjimus galima įgyti vykstant į ekskursiją, kurios metu panaudojami visi žmogaus pojūčiai. Visai kitokios patirtys, kai aktyvus besimokančio asmens veikimas persikelia į virtualią erdvę, kur reikalingas kompiuterinis raštingumas ir neretai vaizduotė. Kartu galima diskutuoti, kiek virtuali erdvė gali būti traktuojama kaip edukacinė aplinka. Gal tai – tik forma, būdas, o besimokantis asmuo aplinką pasirenka pats.

Paskutiniame penktajame skyriuje „Na ir paplušėjau“ akcentuojama reflektavimo svarba mokymo(si) procese. Sąmoningas mokymasis glaudžiai susijęs su gebėjimu reflektuoti. Kiekviena veikla turi savo tikslą, savitą procesą, eigą ir unikalias išvadas. Proceso apmąstymas nuo pirmojo iki paskutinio žingsnio sudaro sąlygas žmogui save pažinti, suprasti, atrasti privalumus ir trūkumus, leidžiančius susidaryti individualų tobulėjimo planą. Ekonominiai, technologiniai, socialiniai pokyčiai perkelia vis daugiau atsakomybės pačiam žmogui planuoti, įgyvendinti ir rinktis. Visa tai įpareigoja kiekvieną asmenį tinkamai panaudoti savo produktyvumą, potencialą.

Literatūros sąrašė pateikti šaltiniai, kurie gali būti naudingi kiekvienam besidominčiam studijų ir vertinimo metodais. Kai ilgus metus teoriškai ir praktiškai eksperimentuoji, tiri, analizuoji, sudėtinga tampa atskirti pirminį informacijos šaltinį ar išfiltruoti savo unikalį įžvalgą. Gali prasidėti svarstymai, kas atsirado pirmiau – višta ar kiaušinis. Didžioji dalis autorių įžvalgų, interpretacijų pateikiamos kaip unikalūs kūriniai, todėl kviečiama žvelgti holistiškai ir diskutuoti kiekvienam ieškant tinkamiausių kelių studijų labirintuose.

Norėtusi sugrįžti prie metodinės knygos pavadinimo. Laiko sąvokos pasirinkimą jau aptarėme. Tiesa, nepaminiėjome, jog ir pačios studijos reikalauja laiko tiek iš besimokančio asmens, tiek iš dėstytojo. Semestro pradžioje dėstytojas pradeda pusmečio trukmės kelionę labirintais. Į vienus labirintus dėstytojas nuosekliai vedasi studentus paskui save, kituose duoda laisvę patiems ieškoti išėjimo, dar kituose pasiklysta visi ir ieško vieni kitų. Kiekvieno kelias unikalus, todėl vieno teisingo recepto nėra ir būti negali. Tačiau laikmečio tendencijos, patirtys leidžia koreguoti, tobulinti tiek pačius labirintus, tiek kelių iš jų paieškas.

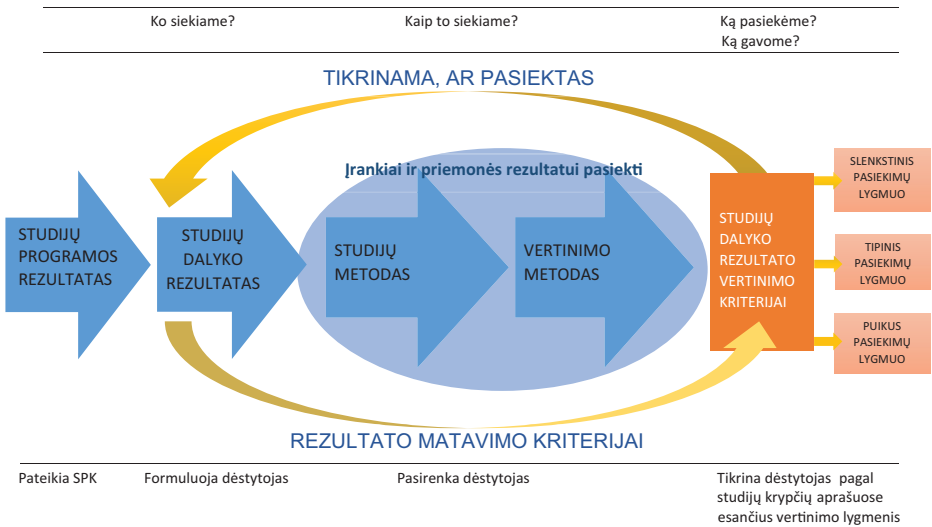
Studijų dalyko dėstymas prasideda nuo susipažinimo su studijų programa: studijų kryptimi, tikslu, rezultatais ir t. t. Studijų programų komitetų konkrečiam dėstomam dalykui priskirtuosius studijų programų rezultatus kiekvienas dėstytojas adaptuoja savo dalykui (1 pav.).

1 pav. Studijų programos rezultato evoliucija

Naudinga susipažinti su kolegomis, kurie dėstydami studijų dalyką siekia to paties (-ių) studijų programos rezultato (-ų). Diskutuojant galima atrasti bendrų sąlyčio taškų, padėsiančių rengti tęstines ir / arba integruotas užduotis.

Tolesniame studijų dalyko dėstyimo planavimo etape dėstytojas konstruoja dalyko turinį pagal kalendorines datas, tai sukuria tarsi rėmus, į kuriuos pateks dėstytojo keliamus išorinius ir vidinius tikslus atitinkančios užduotys, studentų veiklos. Planuojant svarbu nenutolti nuo studijų programos idėjos (2 pav.), ieškoti bendrystės su kitais tą semestrą dėstomais dalykais ir vadovautis mokymo(si) tikslų taksonomija, padedančia formuoti rengiamą specialistą. Mokymo(si) tikslų taksonomija apima ne tik pažinimo (žinojimas, supratimas, taikymas, analizė, sintezė, vertinimas), bet ir emocinius (priėmimas, reagavimas, vertinimas, organizavimas, apibūdinimas pagal vertybę) bei psichomotorinius (judesiai, suvokimas, fizinės galios, sudėtingi judesiai, nekalbinis bendravimas) tikslus.

2 pav. Studijų programos rezultato įgyvendinimo procesas kaip ciklas

Minėtos visumos pateikimas studijų dalyko dėstyimo plane sudaro sąlygas organizuoti į studentą orientuotas studijas. Kiekvienas dėstytojas yra ne tik savo dalykinės srities profesionalas, tačiau ir dėstyimo proceso kūrėjas – interpretuotojas, į kiekvieną užsiėmimą ateinantis su A ir B, o gal ir C bei D paskaitos eigos planais, kuriuos pritaiko pagal kintančias aplinkybes ir poreikius.

Kaip ir kiekvienas kūrybinis procesas, taip ir kurso / paskaitos planavimas dažnai prasideda nuo gražaus vaizdo akims, kavos puodelio, balto popieriaus lapo ir gerai padrožto pieštuko... Ir visai nebūtinai baltas popierius užpildomas schemomis ar žodžiais. Tai gali būti tik beprasmes figūrėles sukaupianti vieta, tačiau padedanti aktyviau veikti smegenims. Juk žinoma, kad mąstymas intensyvėja, kai dirba ranka, ypač pirštų pagalvėlės. Kai susikaupia pakankamas minčių gūsis, jis perkelia žmogų prie darbo stalo ir pirštai nepailsdami groja kompiuterio klaviatūra fiksuodami jau sukurtą planą. Tačiau naujų idėjų gimimui reikalingas žinojimas, pažinimas, patyrimas ir įkvėpimo šaltinis. Viliamės, jog ši metodinė priemonė pasitarnaus kiekvienam kuriančiam dėstytojui visuose minėtuose procesuose. Linkime smalsiai ir naudingai praleisti laiką.